

DOI: <https://doi.org/10.32626/2309-9763.2025-38-109-119>

УДК:378.016:94]:165,021

Горбатюк Оксана Василівна,

кандидат педагогічних наук, доцент,

доцент кафедри педагогіки та менеджменту освіти,

Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка

Кам'янець-Подільський, Україна

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-1506-2664>

oksana-kp@ukr.net

Дубінський Володимир Анатолійович,

кандидат історичних наук, доцент,

доцент кафедри всесвітньої історії

Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка

м. Кам'янець-Подільський, Україна

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-0661-6802>

dubinskyw@kpmu.edu.ua

МЕТОДИКА АНАЛІЗУ ІСТОРИЧНИХ ФАКТІВ ЯК СПОСІБ АКТИВІЗАЦІЇ КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Анотація. Швидкоплинний глобалізований динамічний світ сьогодення зазнає різких та часто радикальних соціально-економічних змін. Нинішні реалії, вимоги до випускників закладів вищої освіти вимагають змін у підготовці практичних фахівців, які, в першу чергу, повинні бути готовими до інновацій та модифікацій упродовж усього трудового шляху. Готовність до змін, розвиток soft-skills, використання критичного мислення є важливою умовою успішності сучасного спеціаліста своєї справи. Мета нашого дослідження – теоретичне обґрунтування з аналізом практичного застосування методики аналізу історичних подій та фактів в ході освоєння історичної науки з метою підготовки практичних фахівців і формування навиків критичного мислення в студентів. Проаналізовані вітчизняні та закордонні публікації вказують на очевидну тенденцію відмови від класичних підходів у викладанні історії та застосуванні таких методик, що сприяють активації критичного мислення в оцінці історичних фактів та формуванні здатності аргументованої оцінки перебігу історичних подій. Таким чином, історична освіта стає не пасивним процесом засвоєння фактів, а активним процесом дослідження. Викладач у цьому випадку стає наставником, а не непохитним авторитетом, дозволяючи здобувачу освіти досліджувати та розвивати аналітичні здібності. Такий підхід сприяє формуванню компетентних, критично свідомих спеціалістів,

здатних беземоційно аналізувати факти, робити висновки, змінити підходи до вивчення та викладання. Базуючись на отриманих теоретичних результатах, заплановано перевірку сформульованої теорії покращення розуміння та засвоєння історичної науки через аналіз історичних фактів на основі оцінки успішності студентів-істориків в опануванні історичних знань за визначеними темами порівняно з класичними підходами освоєння історичної науки з подальшим аналізом здатності здобувачів вищої освіти обґрунтовувати висновки з обговорюваних подій та фактів, а також їх наслідків для країни і світової історії загалом.

Ключові слова: історична освіта; заклади вищої освіти; критичне мислення; аналіз; аргументація; модернізація; здобувачі вищої освіти; історичний факт.

1. ВСТУП / INTRODUCTION

Постановка проблеми. Умови сьогодення, глобалізація, значні трансформації у соціально-економічних процесах формують нові вимоги до майбутніх фахівців. Формування і зростання конкурентоспроможності значною мірою залежить від рівня розвитку спеціальних навичок, обсягу нагромаджених галузевих знань. Водночас особливого значення в умовах сучасного ринку відіграють soft-skills, зокрема сформованість критичного мислення.

Традиційні методи викладання історії, що ґрунтуються на вивченні термінів і запам'ятовуванні дат, не можуть забезпечити всебічного розвитку студента, для якого сучасний ринок праці пропонує дедалі вищі вимоги. Формування навичок оцінювання достовірності джерел та інформації загалом, умінь формулювати власну думку і обґрунтовувати її, здатності до взаємодії у команді під час дослідження певної історичної події із визначенням її ролі у загальних соціально-економічних трансформаціях, розуміння багатогранності й впливовості історичних подій на майбутнє держави – це важливі переваги методики практичного аналізу історичних подій, які сприяють загальному становленню самодостатнього, конкурентоспроможного фахівця, а також значною мірою визначають сформованість критичного та аналітичного мислення у людини, котра актуалізує важливість дослідження обраної теми.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У другій половині XX століття американські вчені запропонували поняття «критичне мислення» та обґрунтували важливість його дослідження й розвитку [1-3]. М. Lipman (1987) зазначає, що розвиток критичного мислення стає необхідністю, як для випускників закладів вищої освіти, так і для учнів загальноосвітніх шкіл [1]. R. Sternberg (1986) дає визначення критичному мисленню як процесу ментального створення стратегій та можливостей, що можуть бути використані для вирішення проблем, прийняття рішень і створення чи вивчення нових концептів [2]. Набуття цих навичок потребує системності, а саме критичне мислення як критерій осмислення є результатом розвитку низки когнітивних навичок [1; 3].

М. Kennedy, М. Fisher та R. Ennis (1991) у своїй праці зазначають, що розвиток критичного мислення, як і саме поняття в цілому, не є чимось окремим, а, швидше, співзалежним від багатьох дисциплін, таких як філософія, когнітивна та педагогічна психологія, біологія людини (її онтогенетичний ментальний розвиток), а також методологія освіти, котра забезпечує розроблення навчальних програм і методик викладання [3].

В Україні першими вивчення проблему критичного мислення вивчали харківські дослідники О. Тягло та Т. Воропай, які трактують критичне мислення як продукт логіко-філософського осмислення явища або події, що може стати захисним механізмом або дієвим аргументом [4; 5]. Сьогодні С. Терно формулює поняття критичного мислення не як тотально негативне ставлення особи до будь-якого явища або факту, але науково обґрунтований аналіз та оцінку певного явища (події) з його позитивними та негативними рисами. Автор розуміє критичне мислення як когнітивну здатність особи осмислювати інформацію, отримуючи власну оцінку як бажаний результат за допомогою використання таких когнітивних умінь:

- 1) здатність робити логічні висновки;
- 2) уміння ухвалювати обґрунтовані рішення;
- 3) аналіз позитивних і негативних рис явища на основі отриманої інформації;
- 4) фокусування на бажанні отримати максимально об'єктивний результат [6].

Історія, як освітня дисципліна, є однією з базових та обов'язкових для вивчення предметів. Вивчення історії є не просто зануренням у глибину віків, історія є предметом, вивчення якого дозволяє сформувати у студентів низку критично-аналітичних компетенцій [7]. Не зважаючи на обов'язковість вивчення предмету, потреба модернізації методик його викладання не залишає сумнівів, особливо з огляду на сучасні реалії та зловбоденний для України на сьогодні аспект дистанційного навчання. І ця проблема актуальна не лише для України чи пострадянських країн. В. Lesh (2011) у передмові до своєї книги зазначає, що від 1917 року всі дослідження, спрямовані на аналіз ефективності вивчення історії в середній та старшій школі, показали неефективність класичних методик і низький рівень знань учнів [8]. D. A. Cowgill І та S. M. Waring (2017) вказують, що здобувачі вищої освіти в їх дослідженні не могли самостійно аналізувати історичні факти, здійснюючи самостійну історичну оцінку, особливо під час роботи з першоджерелами. Вони вказують, що розвиток навиків аналізу історичних фактів здатен покращити програми навчання майбутніх вчителів та підготувати їх до роботи в закладах освіти [9]. Тож потреба зміни підходів до вивчення історії як в школі, так і в закладах вищої освіти є нагальним завданням в умовах сьогодення.

2. МЕТА ТА ЗАВДАННЯ / AIM AND TASKS

Метою дослідження стало теоретичне обґрунтування з аналізом практичного застосування методики аналізу історичних фактів під час освоєння історичного матеріалу з метою підготовки практичних спеціалістів та формування навиків критичного мислення студентів.

Під час досягнення поставленої мети необхідним є вирішення таких **завдань**:

- Визначення критеріїв оцінки критичного мислення для студентів-істориків;
- Аналіз світового досвіду впровадження інноваційних методик у вивченні історичного матеріалу для оптимізації процесу пізнання та виховання фахівців-практиків, готових до інновацій та здатних модернізовувати класичну історичну освіту;
- Формулювання підходів до покращення та розвитку критичного мислення у студентів, надаючи таким чином практичний та інноваційний інструмент для академічної спільноти і практичних спеціалістів.

3. РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ / RESEARCH FINDINGS

Метою історії, як навчального предмету, є формування у здобувачів вищої освіти історичних знань із розвитком історичного мислення, формуванням навичок самоосвіти та орієнтування в інтелектуальному суспільному полі. Таким чином, викладач допомагає студентові сформулювати розуміння сутності історичного знання через критичне сприйняття історичного процесу [10]. Методологія історії полягає в побудові системи понять, категорій і принципів, націлених на рух від історичних джерел до історичних знань. Вона дозволяє зрозуміти роль і вплив історичних знань на суспільство [11].

Сьогодні все частіше виникає думка про потребу зміни вивчення історичної науки за датами та подіями [7; 8; 10]. R. Sternberg (1987) зазначає, що невдачі більшості розроблених теоретичних методик не є наслідком помилок у плануванні, однак стає результатом дії чинників, що виникають поза кімнатою розробників [12]. Тож і потреба зміни підходів у методиці викладання історії продиктована сучасними реаліями та вимогами соціуму до майбутнього фахівця.

Сучасна концепція вищої освіти в Україні націлена на формування у студентів навичок самоосвіти, свідомого та відповідального здобуття знань, формування творчої (креативної) особистості [13]. Особливість вивчення історії як дисципліни має деякі характерні особливості: історія має справу з минулим, вимагаючи аналізу історичних подій [14]. Сьогодні історична освіта все частіше виходить за межі простого вивчення фактів. Замість цього навчальна програма «заглиблюється в події». Увага студентів фокусується на історичному значенні подій, їх цінності та впливу на подальший розвиток події [15]. Формування навички аналізу історичних фактів та документів дозволяє створити навик у здобувачів вищої освіти визначати пріоритети і конструювати значення події, керуючись фактами, представленими в історичних джерелах, а не емоціями. Здатність аналізувати джерела, що можуть суперечити один одному, дозволяє виокремити найімовірніший плин подій, виділяючи збіги та розбіжності [9]. Під час аналізу проблемних подій може бути організована самостійна робота студентів у форматі семінару-дискусії, основою якого повинний стати аналіз фактів [7]. У такому випадку і педагог, і студент стає, власне, дослідником. У здобувача вищої освіти формується системне мислення, творчий підхід, як до аналізу конкретної події, так і до майбутньої

викладацької діяльності. Перспективний історик отримує навик бути готовим до інновацій: нового погляду на подію та її критичної оцінки. У такому випадку викладач стає консультантом та порадиником, однак не єдино правильною безальтернативною «правдою» [16]. Відповідно, сучасна історична освіта відходить від пасивного запам'ятовування дат і подій, замість цього відбувається активний синтез та дослідження минулого, теперішнього й майбутнього [15], незважаючи на те, що часто студенти бажають отримати прості (готові) відповіді на запитання, які ставить викладач перед аудиторією.

В. Lesh також робить висновок, що вивчення історії за датами малоефективне, тоді як аналіз подій, ситуацій та безпосередньо історичних персоналій є більш дієвим і дозволяє сформувати вміння критичного ставлення замість довіри до авторитетів [8]. Аналіз історичних подій та вирішення проблемних завдань засвідчує, що знання історичних фактів недостатнє. Оцінка історичного факту, його впливу на майбутні події дозволяє сформулювати значення осмислюваної події для країни та світу з виявленням різноспрямованих векторів історичного розвитку [6; 7].

О. Гевко та Н. Макогончук (2022) наводять дані, що найбільш ефективними під час підготовки фахівців-істориків є проблемні лекції та семінари-дискусії. Таким чином студент не отримує готові знання. Такі форми побудови освітнього процесу дозволяють пробудити та стимулювати пізнавальний інтерес у здобувачів освіти в сучасних динамічних інформаційних реаліях. До того ж проведення семінарів-дискусій потребує підготовки не лише з боку викладача, але й студента, що розвиває навички самоосвіти та аналізу джерел інформації [7]. Стимулювання аналізу та оцінки історичних фактів спрямоване на ліквідацію серед студентів-істориків дефіциту навичок критичного мислення, а також на формування моделей для вдосконалення цих навичок у межах вивчення історичної дисципліни [15].

За даними І. Basgi та співавторів, критичний аналіз події дозволяє розвинути у студентів такі критерії критичного мислення, сформульовані Р.А. Facione (2000):

- здатність аналізувати події, ураховуючи хронологічну послідовність та історичний контекст;
- здатність робити аргументовані висновки;
- інтерпретація подій із формулюванням історичної перспективи;
- здатність пояснити історичний матеріал (подію, явище) власними словами, описати хід подій, зв'язати події між собою;
- оцінка подій: їх причин, перебігу, наслідків та історичних особливостей (на рівні персоналій чи обставин), виділяючи характерні риси, які сприяють тому, що історичні події повторюються в різний час;
- інтерпретація історичних подій на сьогодення, рефлексія значення історичних подій крізь час до сьогодення [15; 17].

Розвиток критичного мислення, аналітичної оцінки історичних подій, дозволяє здобувачам освіти отримати новий освітній досвід. Такий підхід дозволяє студентам, по-перше, працювати у власному темпі, як індивідуально, так і в групах, покращуючи свої результати (загальні навчальні результати та розуміння історичної динаміки). По-друге, студенти отримують навички ефективного використання літературні джерела (в тому числі, першоджерела), розвиваючи проблемно-пошукове мислення та активуючи науково-дослідну діяльність студентів, формулюючи соціальну значущість конкретної історичної події або ряду подій, пов'язаних одна з одною [15; 18; 19]. Під час аналізу здобувачі освіти під контролем викладача обирають методи і логіку дослідницької діяльності, що сприяє формуванню висновків після опису історичної події з вивченням її структури, дослідження її адекватності щодо реальності та соціальної значущості [7; 10].

Такий підхід дозволяє виробити у студента здатність формувати оцінку історичної події або історичного процесу, аргументовано розмірковуючи та роблячи висновки щодо причини наслідків події. У студентів формується критичне мислення, що передбачає аналіз події без формування психологічного захисту та виправдання (беземоційна оцінка, допускаючи «негативні» дії та наслідки без виправдання, але з урахуванням історичного контексту). Тобто аналіз історичних подій та розв'язання «проблемних завдань» дозволяє стверджувати про недостатність просто знати історичні факти. Очевидним стає вміння оцінити їхній зміст, значення та історичні наслідки як в національних, так і загальноісторичних масштабах [6; 14; 18]. Це базується на схильності людини відкидати або викривляти певну інформацію у тому випадку, коли ця інформація (або перебіг подій) іде в розріз з уявленням особи про «правильність», а також про себе і світ загалом. Тобто критичне історичне мислення дозволяє допускати здатність історичної персоналії помилятися, можливість існування «неправильної події» в уявленні здобувача вищої освіти. Проблемою ж стає нездатність визнати історичну помилку, що спричиняє нездатність виправити їх у майбутньому [6; 8; 20].

4. ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ / CONCLUSIONS AND PROSPECTS FOR FURTHER RESEARCH

Сьогодення вимагає змін класичних підходів до освітнього процесу та підготовки фахівців. Сучасна історична освіта відходить від запам'ятовування хронології і подій, фокусуючись на аналізі, критичному мисленні та розумінні історичних процесів. Загалом історична освіта стає активним процесом дослідження, а не пасивним засвоєнням фактів, що сприяє формуванню компетентних, критично свідомих спеціалістів. У цьому процесі викладач більше відіграє роль консультанта, а не джерела абсолютної істини, а процес навчання передбачає виокремлення та осмислення таких елементів історичного пізнання, як об'єкт і предмет вивчення та суб'єкт пізнання. Таким чином формується кристалізація історичних знань та формування аргументованих висновків. Студенти навчаються аналізувати історичні факти з урахуванням контексту, оцінювати їх без емоційної упередженості, робити аргументовані висновки та пояснювати події на основі

власного розуміння, що сприяє розвитку критичного мислення у майбутніх спеціалістів. Такий підхід сприяє не тільки формуванню аналітичних вмінь, але й стимулює зацікавленість студентів та сприяє розвитку самоосвіти. Аналіз історичних джерел, у тому числі суперечливих, формує навички порівняння, допомагає здобувачам освіти формувати власну позицію щодо подій минулого та їх впливу на сьогодення і майбутнє. Саме оцінка та прийняття історичних помилок сприяє глибшому розумінню процесів, визнанню подій такими, якими вони були, аксіології та формуванню свідомого та готового до інновацій фахівця, відкритого до нових поглядів, критичної оцінки подій та змін у методології викладання історії.

Перспективою подальших досліджень є експериментальна перевірка успішності студентів-істориків в опануванні історичної інформації за визначеними темами у порівнянні з класичними підходами освоєння історичної науки з подальшим аналізом здатності студентів обґрунтовувати висновки з обговорюваних подій та фактів, а також їх наслідків для країни та світової історії.

5. СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ / REFERENCES (TRANSLATED AND TRANSLITERATED)

1. Lipman, M., 1987. Critical thinking: What can it be?. *Analytic Teaching*, 8(1), 5-12. Available at: <<https://journal.viterbo.edu/index.php/at/article/view/403>>.
2. Sternberg, R.J., 1986. *Critical Thinking: Its Nature, Measurement, and Improvement*. New Haven: ERIC.
3. Kennedy, M., Fisher, M.B., & Ennis, R.H., 1991. Critical thinking: Literature review and needed research. *Educational values and cognitive instruction: Implications for reform*, 2, 11-40.
4. Тягло, А.В., 1996. *Логика критического мышления (в конспективном изложении)*. Харьков: Харьковский ин-т управления.
5. Тягло, А.В., Воропай, Т.С., 1999. *Критическое мышление: Проблема мирового образования XXI века*. Харьков: Университет внутренних дел.
6. Терно, С.О., 2009. *Критичне мислення–сучасний вимір суспільствознавчої освіти*. Запоріжжя: Просвіта.
7. Гевко, О., Ю Макогончук, Н., 2022. Інноваційні методи викладання історії України у вищих навчальних закладах в контексті дистанційної освіти. *Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України Серія педагогічні науки*, 28(1), 85-98. DOI: 10.32453/pedzbirnyk.v28i1.978
8. Lesh, B., 2023. "Why won't you just tell us the answer?": teaching historical thinking in grades 7-12. Routledge. DOI: 10.4324/9781032683164.
9. Cowgill I, D.A., & Waring, S., 2017. Historical Thinking: Analyzing Student and Teacher Ability to Analyze Sources. *Journal of Social Studies Education Research*, 8(1), 115-145. Available at: <<https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/307130>>.

10. Молоткіна, В., 2022. Історичні документи як засіб активізації пізнавальної діяльності учнів на уроках історії. *Соціум. Документ. Комунікація*, 16, 107-129. DOI: 10.31470/2518-7600-2022-16-107-129.
11. Зашкільняк, Л., 1999. *Методологія історії. Від давнини до сучасності*. Львів: Львівський національний університет імені І. Франка.
12. Sternberg, R.J. 1987. Teaching critical thinking: Eight easy ways to fail before you begin. *The Phi Delta Kappan*, 68(6), 456-459. Available at: <<https://www.jstor.org/stable/20403395>>.
13. Кабінет Міністрів України, 2011. *Про затвердження Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти*. Постанова. № 1392. Доступно: <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1392-2011-%D0%BF#Text%D0%92%D0%BB>>.
14. Shaw, E., 2021. Historical thinking and family historians: Renovating the house of history? *Historical Encounters*, 8(1), 83-96. DOI: 10.52289/hej8.106.
15. Basri, I., Fatimah, S., & Hastuti, H., 2024. Learning History with DeepThink: A Model to Train Critical Thinking Skills. *AL-ISHLAH: Jurnal Pendidikan*, 16(2), 1041-1051. DOI: 10.35445/alishlah.v16i2.4915.
16. Довгань, Л.І., 2017. Інноваційні технології навчання в освітньому процесі вищої школи. *Роль інновацій в трансформації сучасної науки*, 1, 19-21.
17. Facione, P.A., 2000. The Disposition Toward Critical Thinking: Its Character, Measurement, and Relationship to Critical Thinking Skill. *Informal Logic*, 20(1), 61-84. DOI: 10.22329/il.v20i1.2254.
18. Barrios, K.C., & Salvador, N.T., 2023. Activating Strategies in a Constructivist Teaching of Trends, Networks and Critical Thinking in the 21st Century Culture. *4th International Conference on Multidisciplinary Industry and Academic Research*. Institute of Industry and Academic Research Incorporated. P. 462-467 Available at: <<https://www.neliti.com/publications/583659/activating-strategies-in-a-constructivist-teaching-of-trends-networks-and-critic#id-section-content>>.
19. Швець, Г.О., 2016. Сучасні інноваційні методи викладання у вищій школі. *Четверта всеукраїнська практично-пізнавальна інтернетконференція «Наукова думка сучасності і майбутнього»*, 2022. Доступно: <<https://naukam.triada.in.ua/index.php/konferentsiji/33-chetverta-vseukrajinska-praktichno-piznavalna-internet-konferentsiya/42-suchasni-innovatsijni-metodi-vikladannya-u-visshij-shkoli>>.
20. Abbas, E.W., Syaharuddin, M., Mutiani, M., Susanto, H., & Jumriani, J., 2023. Strengthening Historical Thinking Skills Through Transcript-Based Lesson Analyses Model in the Lesson of History. *Kajian-Kajian Lokal Kalimantan Selatan*, 55-64.

METHODOLOGY OF HISTORICAL FACTS ANALYSIS AS A WAY OF ACTIVATING CRITICAL THINKING IN HIGHER EDUCATION STUDENTS

Oksana Horbatiuk,

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor,
Associate Professor of the Department of Pedagogy,
Kamianets-Podilskyi Ivan Ohienko National University
Kamianets-Podilskyi, Ukraine

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-1506-2664>
oksana-kp@ukr.net

Volodymyr Dubinsky,

Candidate of Historical Sciences, Associate Professor,
Associate Professor of the Department of World History,
Kamianets-Podilskyi Ivan Ohienko National University
Kamianets-Podilskyi, Ukraine

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-0661-6802>
dubinskyw@kpnu.edu.ua

Abstract. Today's fast-paced, globalized world is undergoing drastic and often radical socio-economic changes. The current realities and requirements for graduates of higher education institutions demand changes in the training of professionals, who must be prepared for continuous innovation and adaptation throughout their careers. Willingness to change, the development of soft skills, and the application of critical thinking are essential prerequisites for success in the modern workforce. The purpose of our study is to provide a theoretical foundation and analyze the practical implementation of a methodology for analyzing historical events and facts in the process of mastering historical science. This approach aims to train future professionals and enhance students' critical thinking skills. National and international publications reviewed in this study indicate a clear shift away from classical approaches to teaching history toward methods that promote the activation of critical thinking in the evaluation of historical facts. These methods also help students develop the ability to make reasoned assessments of historical events. As a result, historical education is no longer a passive process of memorizing facts but an active process of inquiry. In this context, the lecturer becomes a mentor rather than an unquestioned authority, allowing students to explore and develop their analytical skills. This approach contributes to the formation of competent, critically aware professionals who are capable of analyzing facts objectively, drawing conclusions, and adapting their learning and teaching methods. Based on the theoretical results obtained, the authors plan to test the theory that the understanding and mastery of historical science can be enhanced through the analysis of historical facts. This will involve assessing the academic performance of history students in mastering specific

historical topics, comparing their results with classical approaches to historical education, and analyzing their ability to justify conclusions about the events and facts discussed, as well as their consequences for both national and world history.

Keywords: historical education; higher education institutions; critical thinking; analysis; argumentation; modernization.

REFERENCES (TRANSLATED AND TRANSLITERATED)

1. Lipman, M., 1987. Critical thinking: What can it be?. *Analytic Teaching*, 8(1), 5-12. Available at: <<https://journal.viterbo.edu/index.php/at/article/view/403>>
2. Sternberg, R.J., 1986. *Critical Thinking: Its Nature, Measurement, and Improvement*. New Haven: ERIC.
3. Kennedy, M., Fisher, M.B., & Ennis, R.H., 1991. Critical thinking: Literature review and needed research. *Educational values and cognitive instruction: Implications for reform*, 2, 11-40.
4. Tyaglo, A.V., 1996. *Logika kriticheskogo myshleniya (v konspektivnom izlozhenii)* [Logic of critical thinking (in summary form)]. Kharkov: Khar'kovskiy in-t upravleniya.
5. Tyaglo, A.V., & Voropai, T.S., 1999. *Kriticheskoye myshleniye: Problema mirovogo obrazovaniya XXI veka* [Critical Thinking: The Problem of World Education in the 21st Century]. Khark'ov: Universitet vnutrennikh del.
6. Terno, S.O., 2009. *Krytychne myslennya–suchasnyy vymir suspil'stvoznavchoyi osvity* [Critical thinking – a modern dimension of social studies education]. Zaporizhzhya: Prosvita.
7. Gevko, O., & Makogonchuk, N., 2022. Innovatsiyni metody vykladannya istoriyi Ukrainy u vyshchyykh navchal'nykh zakladakh v konteksti dystantsiynoyi osvity [Innovative methods of teaching the history of Ukraine in higher educational institutions in the context of distance education]. *Zbirnyk naukovykh prats' Natsional'noyi akademiyi Derzhavnoyi prykordonnoyi sluzhby Ukrainy Seriya pedahohichni nauky*, 28(1), 85-98. DOI: 10.32453/pedzbirnyk.v28i1.978.
8. Lesh, B., 2023. *"Why won't you just tell us the answer?": teaching historical thinking in grades 7-12*. Routledge. DOI: 10.4324/9781032683164.
9. Cowgill I, D.A., & Waring, S., 2017. Historical Thinking: Analyzing Student and Teacher Ability to Analyze Sources. *Journal of Social Studies Education Research*, 8(1), 115-145. Available at: <<https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/307130>>.
10. Molotkina, V., 2022. Istorychni dokumenty yak zasib aktyvizatsiyi piznaval'noyi diyal'nosti uchniv na urokakh istoriyi [Historical documents as a means of activating students' cognitive activity in history lessons]. *Society. Document. Communication*, 16, 107-129. DOI: 10.31470/2518-7600-2022-16-107-129.
11. Zashkilniak, L., 1999. *Metodolohiya istoriyi. Vid davnyiny do suchasnosti* [Methodology of History. From Antiquity to the Present.]. Lviv: L'vivskyy natsional'nyy universytet imeni I.Franka.

12. Sternberg, R.J., 1987. Teaching critical thinking: Eight easy ways to fail before you begin. *The Phi Delta Kappan*, 68(6), 456-459. Available at: <<https://www.jstor.org/stable/20403395>>.
13. Cabinet of the Ministry of Ukraine., 2011. *Pro zatverdzhennya Derzhavnoho standartu bazovoyi i povnoyi zahal'noyi seredn'oyi osvity* [On approval of the State Standard of Basic and Complete General Secondary Education]. Resolution No 1392. Available at: <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1392-2011-%D0%BF#Text%D0%92%D0%BB>>.
14. Shaw, E., 2021. Historical thinking and family historians: Renovating the house of history? *Historical Encounters*, 8(1), 83-96. DOI: 10.52289/hej8.106.
15. Basri, I., Fatimah, S., & Hastuti, H., 2024. Learning History with DeepThink: A Model to Train Critical Thinking Skills. *AL-ISHLAH: Jurnal Pendidikan*, 16(2), 1041-1051. DOI: 10.35445/alishlah.v16i2.4915.
16. Dovgan', L.I., 2017. Innovatsiyni tekhnolohiyi navchannya v osvith'omu protsesi vyshchoyi shkoly [Innovative learning technologies in the educational process of higher education]. *Rol' innovatsiy v transformatsiyi suchasnoyi nauky*, 1, 19-21.
17. Facione, P.A., 2000. The Disposition Toward Critical Thinking: Its Character, Measurement, and Relationship to Critical Thinking Skill. *Informal Logic*, 20(1), 61-84. DOI: 10.22329/il.v20i1.2254.
18. Barrios, K.C., & Salvador, N.T., 2023. Activating Strategies in a Constructivist Teaching of Trends, Networks and Critical Thinking in the 21st Century Culture. *4th International Conference on Multidisciplinary Industry and Academic Research*. Institute of Industry and Academic Research Incorporated. P. 462-467 Available at: <<https://www.neliti.com/publications/583659/activating-strategies-in-a-constructivist-teaching-of-trends-networks-and-critic#id-section-content>>.
19. Shvets, G.O., 2016. Suchasni innovatsiyni metody vykladannya u vyshchiiy shkoli [Modern innovative teaching methods in higher education]. *Chetverta vseukrayins'ka praktychno-piznaval'na internetkonferentsiya "Naukova dumka suchasnosti i maybutn'oho"*, 2022. Dostupno: <<https://naukam.triada.in.ua/index.php/konferentsiji/33-chetverta-vseukrajinska-praktichno-piznavalna-internet-konferentsiya/42-suchasni-innovatsijni-metodi-vikladannya-u-visshij-shkoli>>.
20. Abbas, E.W., Syaharuddin, M., Mutiani, M., Susanto, H., & Jumriani, J., 2023. Strengthening Historical Thinking Skills Through Transcript-Based Lesson Analyses Model in the Lesson of History. *Kajian-Kajian Lokal Kalimantan Selatan*, 55-64.